

Research Article

Vol. 31, No. 1, 2024, p. 169 - 201

**The Role of Local Development Offices in
Women's Social Empowerment:
Aimed at Promotion a Culture of Monitoring and Evaluation**

M. Arjmand¹, F. Sadr Nabavi^{2*}

1- Master Student of Social Research, Department of Social Sciences, Mashhad Branch,
Islamic Azad University, Mashhad, Iran

2- Department of Social Sciences, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran

(* - Corresponding Author Email: fatemeh.sadrnabavi@gmail.com)

<https://doi.org/10.22067/erd.2024.87601.1229>

Received:2024/04/13 Revised:2024/06/16 Accepted:2024/06/24 Available Online: 2024/06/24	How to cite this article: Arjmand, A. & Sadr Nabavi, F. (2024). The Role of Local Development Offices in Women's Social Empowerment: Aimed at Promotion a Culture of Monitoring and Evaluation. <i>Economics and Regional Development Journal</i> , 31(1): 169-201. (in Persian with English abstract). https://doi.org/10.22067/erd.2024.87601.1229
--	--

1- INTRODUCTION

The study explores the effectiveness of facilitation offices in empowering marginalized women, particularly in the Bahonar district of Mashhad. Empowerment is recognized as a pivotal aspect of sustainable development. Women's empowerment, specifically in marginalized

communities, plays a vital role in achieving societal growth and equity. The research investigates the impact of facilitation offices on improving women's social participation, responsibility, and community engagement.

2- THEORETICAL FRAMEWORK

The theoretical foundation of this research relies on social empowerment theories, including Kabeer's empowerment framework (1999) and Longwe's theory (1993), which focus on the resources, agency, and achievements model. These frameworks are essential in understanding how empowerment manifests in different stages: welfare, access, awareness, participation, and control. Additionally, the study integrates theories related to social capital and empowerment, examining how various social variables like trust, social cohesion, and community participation influence empowerment.

3- METHODOLOGY

This research employs a quantitative approach to evaluate the social empowerment of women in the Bahonar district. A total of 200 women participated in the study, divided into two groups: 100 women who used the services of local facilitation offices and 100 who did not. Data were collected through structured questionnaires measuring variables such as social responsibility, trust, cohesion, and satisfaction. Reliability was ensured using Cronbach's alpha, and independent t-tests were conducted to compare the empowerment levels of the two groups.

4- RESULTS & DISCUSSION

The results indicate significant differences in empowerment levels between women who utilized the services of facilitation offices and those who did not. Women who received services showed higher levels of social participation, responsibility, and community cohesion. The study highlights the positive role of facilitation offices in fostering trust and social integration, although some dimensions, like social satisfaction, did not show a significant impact. This suggests that while facilitation offices are

effective in enhancing certain aspects of empowerment, other factors like personal satisfaction require further investigation.

5- CONCLUSIONS & SUGGESTIONS

The research concludes that facilitation offices are successful in empowering marginalized women in Mashhad's Bahonar district. However, to maximize their impact, it is recommended to address areas where services are less effective, such as enhancing personal satisfaction and deeper community engagement. Further studies could explore the long-term effects of such initiatives and the role of external social and economic factors in sustaining empowerment.

Keywords: Women's Social Empowerment, Local Development Offices (Facilitation), National Development, Promotion of a Culture of Monitoring and Evaluation.

نقش دفاتر توسعه محلی بر توانمندسازی اجتماعی زنان به‌منظور توسعه فرهنگ نظارت و ارزیابی

مریم ارجمند

دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

فاطمه صدر نبوی*

گروه علوم اجتماعی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

<https://doi.org/10.22067/erd.2024.87601.1229>

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی عملکرد نقش دفاتر توسعه محلی بر توانمندسازی اجتماعی زنان انجام شده است. پژوهش تحقیقی تحلیلی بوده و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری زنان ساکن در محله شهید باهنر مشهد انتخاب شده‌اند. نمونه‌گیری به‌صورت غیراحتمالی و با انتخاب ۱۰۰ زن که از خدمات دفاتر استفاده نموده و ۱۰۰ زن که از خدمات دفاتر توسعه محلی استفاده نکرده‌اند مورد پرسش قرار گرفته‌اند. ابزار مورد استفاده، پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی آن به‌صورت صوری و ملاک و پایایی ابزار به روش آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان داد؛ از ۷ مؤلفه بررسی شده توانمندسازی اجتماعی زنان در استفاده از دفاتر تسهیلگری بیشترین تأثیر مربوط به بعد ارزشمندی اجتماعی بوده و پس از آن به ترتیب مشارکت، تعامل و مسئولیت اجتماعی تأثیر داشته‌اند. مؤلفه‌های انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی تأثیر بسیار ضعیفی را نشان داده است و در بعد رضایتمندی اجتماعی تأثیری دیده نشده است. به‌طور کلی با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت: در بحث توانمندسازی اجتماعی زنان محلات حاشیه‌نشین توسط دفاتر تسهیلگری آن‌گونه که در دستور کار برنامه چهارم توسعه مربوط به ایجاد دفاتر توسعه محلی قرار گرفته است چندان موفق نبوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: توانمندسازی اجتماعی زنان، دفاتر توسعه محلی (تسهیل‌گری)، توسعه کشور، توسعه فرهنگ نظارت و ارزیابی.

* نویسنده مسئول: fatemeh.sadrmabavi@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۵

صفحات: ۱۶۹-۲۰۱

مقدمه

دستیابی به توسعه پایدار چشم‌انداز بسیاری از کشورهاست. در این بین توجه به زنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. طرفداران توسعه انسانی بر این اعتقادند: توسعه پایدار جز با برقراری مساوات و برابری بین جنسیت ممکن نیست و تا زمانی که زنان خارج از مسیر توسعه قرار داشته باشند، توسعه همچنان ناتوان باقی خواهد ماند (Amini & Ahmadi Shapourabadi, 2005). لذا از سال ۱۹۹۰ زنان به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی توسعه پایدار مطرح شدند و برابری و توانمندسازی آنان به‌عنوان رهیافتی کل‌نگر در جهت فرآیند نوین توسعه پایدار مدنظر قرار گرفت (Astin Feshan et al., 2017).

اغلب کشورها برای دستیابی به توسعه پایدار، توانمندسازی را کارآمدترین روش یافته‌اند. در ایران نیز در برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران به‌خصوص در مورد اقشار آسیب‌پذیر، بدان اشاره شده است. با توجه به اینکه زنان سهم زیادی را در نواحی حاشیه‌ای به خود اختصاص می‌دهند و بیش از نیمی از جمعیت در این نواحی را شامل می‌شوند و یا به دلایل زیستی و اجتماعی آسیب‌پذیرتر از مردان بوده، عوامل فوق باعث شده جزء اقشار آسیب‌پذیر جامعه به شمار آیند. توانمندسازی اجتماعی آنان با توجه به این که نقشی فعال در جوامع ایفا می‌نمایند، حائز اهمیت است (Moqaddas Farimani, 2020).

با رشد شهرنشینی و به دنبال آن افزایش جمعیت، مسیر توسعه با چالش‌های گوناگونی مواجه شده است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها پدیده حاشیه‌نشینی است. به‌موازات رشد شهرنشینی سکونتگاه‌هایی پدیدار گردیده‌اند که از لحاظ سطح استاندارد زندگی از جایگاه بسیار ضعیفی برخوردار بوده و تعداد ساکنان فقیر و محروم این نواحی نیز افزایش یافته است (Mirnezami, 2018). همچنین برخورداری از پایگاه ضعیف اجتماعی و اقتصادی در فضاهای شهری ناپایدار خود به عاملی جهت آسیب‌پذیری بیشتر زنان تبدیل گشته است (Astin Feshan et al., 2017).

تشکیل نهادهای مناسب با وضعیت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی از جمله ابزارهای قوی و مؤثر در سطح یک جامعه است (Pourahmad et al., 2015). از این رو برنامه ملی راه‌اندازی و فعالیت دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی با هدف کاهش آسیب‌های اجتماعی و ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان در راستای جلب مشارکت ساکنان محله یکی از این ابزارها است. تأسیس دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی را می‌توان اقدامی به شمار آورد که از سوی دولت به‌منظور توانمندسازی و توسعه محلات به‌ویژه نواحی حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار در دستور کار قرار گرفته است (Haji Ali Akbari, 2011). از جمله وظایف اصلی دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی، توانمندسازی اقتصادی، ظرفیت‌سازی و نهادسازی، نظارت و پایش، نوسازی و بهسازی محله و به‌ویژه توانمندسازی اجتماعی جامعه محلی است، در این زمینه آموزش جامعه محلی،

شناسایی گروه‌های آسیب‌پذیر و گروه‌های دارای آسیب اجتماعی همچون زنان، شناسایی گروه‌های کم‌توان مورد توجه است (International Company, Naghsh Click, 2019).

حاشیه‌نشینان با مسائل متعددی مواجه هستند که منجر به منزوی شدن و به حاشیه رانده شدن آنان می‌گردد، به نظر می‌رسد توانمندسازی آنان جهت حضور فعال در اجتماع امری ضروری است. در این راستا می‌توان به نقش دفاتر تسهیلگری اشاره داشت که در راستای توانمندسازی حاشیه‌نشینان به‌ویژه زنان با توجه به وظایفی که بر عهده دارند، می‌توانند نقش مؤثری ایفا نمایند. البته اینکه دفاتر توسعه محلی تا چه میزان در ارتقاء سطح کیفیت محلات حاشیه‌نشین و توانمندسازی زنان موفق بوده‌اند نیاز به ارزیابی و مطالعه دارد.

از مجموع ۱۳۵ دفتر تسهیلگری که در کشور و در ۲۲ استان وجود دارد، ۳۴ دفتر تسهیلگری در شهر مشهد واقع گردیده و این می‌تواند خود قدمی ممتاز در زمینه توانمندسازی اجتماعی زنان باشد (International Company, Naghsh Click, 2019). شهر مشهد یکی از کلان‌شهرهای کشور است که در طول زمان پذیرای حجم زیادی از جمعیت بوده و پیرو آن همواره با چالش حاشیه‌نشینی مواجه شده است. مشهد دارای رتبه سوم حاشیه‌نشینی در سطح کشور بوده و این نواحی در یک نقطه متمرکز نبوده و در پهنه‌هایی از شهر پراکنده شده‌اند که توجه به آن بیش‌ازپیش الزامی است. لازم به ذکر است، مسئله مطرح شده نیز یکی از انگیزه‌های پژوهش را شکل داده است. در این پژوهش جامعه زنان شهرک شهید باهنر مشهد واقع در حاشیه شرقی شهر به دلیل وجود مسائل و چالش‌های قابل توجه انتخاب شده‌اند. با توجه به سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت منطقه ۶ برابر با ۲۳۲،۶۱۶ نفر است که از این تعداد ۱۱۶،۷۰۸ نفر مرد و ۱۱۵،۹۰۸ نفر زن با تعداد کل خانوار ۶۷،۰۳۶ است و جمعیت محدوده محلات شهید باهنر و بسکابادی در سال ۹۵ برابر با ۳۳،۹۳۷ نفر و در سال ۱۳۹۹ برابر با ۳۹،۸۳۶ نفر می‌باشد که از این تعداد ۱۷،۱۱۸ نفر مرد و ۱۶،۸۱۹ نفر زن می‌باشند (برنامه ملی راه‌اندازی و فعالیت دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی، ۱۳۹۸). محدوده مورد مطالعه به‌صورت منفصل از بافت شهری به لحاظ الگو و ترکیب بافت به‌صورت ارگانیک شکل گرفته است و به‌عنوان سکونتگاه اسکان غیر رسمی شناخته می‌شود. این خلأ که به‌صورت خاص اقداماتی در زمینه توانمندسازی اجتماعی زنان توسط این دفاتر صورت پذیرفته باشد در شهر مشهد و به‌خصوص شهرک شهید باهنر احساس می‌گردد.

با توجه به اینکه یکی از اهداف شکل‌گیری دفاتر توسعه محلی در برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران توانمندسازی اجتماعی در نواحی کم‌برخوردار و حاشیه‌نشین بوده است. بررسی نقش دفاتر تسهیلگری اهمیت پژوهش را نشان می‌دهد. درنهایت، با توجه به آنچه بیان شد در این پژوهش که حاصل

پایان‌نامه است به دنبال پاسخ این سؤال هستیم، دفاتر توسعه محلی (تسهیلگری) تا چه حد در توانمندسازی اجتماعی زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد موفق بوده است؟ آیا نقش و کارکرد دفاتر تسهیلگری هم راستا با اهداف مطرح شده برنامه چهارم توسعه است؟ اهدافی که در جهت ارتقا کیفیت زندگی محلات حاشیه‌نشین و توانمندسازی اجتماعی تصمیم‌گیری شده و به ایجاد این دفاتر توسعه منجر شده است. فرضیات تحقیق عبارتند از:

- بین توانمندسازی اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد.
- بین (مسئولیت‌پذیری اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، ارزشمندی اجتماعی، تعامل اجتماعی و رضایتمندی اجتماعی) در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد.
- بین توانمندسازی اجتماعی و متغیرهای جمعیت‌شناختی (درآمد، تحصیلات و وضعیت تأهل) رابطه معنادار وجود دارد.

پیشینه تحقیق

به‌منظور شفاف شدن مسئله و اشراف نسبت به زوایای مختلف و همچنین شناخت ابعاد پنهان آن پیشینه‌های مرتبط داخلی و خارجی مورد مطالعه قرار گرفته است که به برخی از مهم‌ترین آن‌ها در ذیل اشاره شده است.

بهزادی و جلیلی (۲۰۲۱) تحقیقی با هدف بررسی نقش دفاتر توسعه محلی در توانمندسازی محدوده هدف توسعه انجام داده‌اند. مطالعات پژوهشگران مذکور نشان داده است: ارتباط معناداری میان اقدامات دفتر تسهیلگری با توانمندسازی ساکنان محله ناصرخسرو در ابعاد روان‌شناختی، اجتماعی و سیاسی وجود دارد. پاریسانی، شریف‌زاده، محبوبی، عبدالله‌زاده و شریفی (۲۰۲۱) در پژوهش خود به بررسی نقش تسهیلگران در پیشبرد کارآفرینی زنان روستایی: دلالت‌هایی برای آموزش تسهیلگری پرداخته‌اند. نتایج تحقیق حاکی از این است که پاسخگویان هر سه بعد را در حد متوسط ارزیابی نموده‌اند و بین این سه مؤلفه رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مقدس فریمانی و همکاران (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان توانمندی اقتصادی-اجتماعی زنان روستایی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی

استان زنجان) انجام دادند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که یکی از پیش‌نیازهای اصلی توسعه پایدار و رشد اقتصادی توانمندسازی اقتصادی-اجتماعی زنان می‌باشد. کشاورزی و شمشیری (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی الگوی کاربردی توسعه توانمندسازی زنان جامعه ایرانی: یک پژوهش ترکیبی پرداخته‌اند. در این پژوهش که از رویکرد ترکیبی کیفی (کشف چارچوب مؤلفه‌های کاربردی در توسعه زنان) و کمی (اعتباریابی چارچوب تدوین شده) استفاده شده است، محققین به الگویی در قالب ۵ مضمون دانش شخصی، دانش محیطی، نگرش شخصی، نگرش محیطی، مهارت شخصی و مهارت محیطی دست یافته‌اند. در بخش کمی نیز نتایج تحلیل حاکی از این بوده است که الگوی تدوین شده از اعتبار لازم برخوردار است.

سارانی (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستا توانمندسازی زنان انجام داد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که کارآفرینی اجتماعی در صورت نهادینه شدن در جامعه می‌تواند نقش مؤثری بر رفع مشکلات اجتماعی ایفا نماید. از سویی یکی از الزامات دستیابی به توسعه پایدار مشارکت زنان می‌باشد که از طریق توانمندسازی آنان محقق می‌گردد. افشانی و همکاران (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان توانمندی زنان سرپرست خانوار و عوامل اجتماعی-فرهنگی مرتبط با آن: مطالعه زنان زیرپوشش کمیته امداد امام خمینی انجام دادند نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که بدون مشارکت فعال زنان دستیابی به توسعه امکان‌پذیر نبوده و یکی از راهبردها جهت مشارکت فعال زنان توانمندسازی آنان می‌باشد.

در میان تحقیقات خارجی، ایخار و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان آیا زنانی که «سرمایه اجتماعی» بیشتری دارند، توانمندتر هستند؟ تجزیه و تحلیل مقطعی از روستایی واردا، هند مرکزی انجام دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بهبود سرمایه اجتماعی در قالب پروژه‌های توسعه مبتنی بر جامعه از طریق گروه‌های خودیاری (SHG) و برنامه‌های تأمین مالی خرد به تشویق دولت و سازمان‌های غیردولتی نیاز دارد، زیرا این استراتژی پتانسیل ارتقای توانمندسازی زنان از طریق جامعه را دارد. در تحقیقی دیگر، صدربوی و دانشور (۲۰۲۲) پژوهشی را با هدف مطالعه ریشه‌یابی انگیزه‌ها، چالش‌ها و راهکارهای اقدامات موفق زنان کارآفرین ساکن در استان خراسان رضوی انجام داده‌اند؛ یافته‌های تحقیق نشان داده است: اعمال این زنان تحت تأثیر زمینه‌های خانوادگی و اجتماعی شدن اولیه و در ترکیب انگیزه‌های درونی و محرک‌های بیرونی بارور می‌شود. این زنان از طریق "چرخه استراتژیک" ناشی از تعامل "اتکا به شبکه‌های اجتماعی درهم‌تنیده"، "کارآفرینی اجتماعی"، "تشکیل تدریجی سرمایه اجتماعی" در برابر

موانع اجتماعی مانند مردسالاری گسترده تقسیم کار جنسیتی در جامعه و فرآیندهای پیچیده بوروکراتیک مقاومت می‌کنند. گرام و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان سازماندهی مفاهیم «توانمندسازی زنان» برای سنجش: یک گونه‌شناسی انجام دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بهبود مفهوم‌سازی و سنجش توانمندی زنان بارها به‌عنوان یک اولویت تحقیقاتی برای سیاست توسعه جهانی شناسایی شده است که در آن از فلسفه فمینیستی بهره گرفته می‌شود. ساندوف آل رونگرو (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان گفتن داستانی که باید شنید: شاخص‌های مشارکتی به‌عنوان ابزاری برای توانمندسازی جامعه انجام داد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برنامه ریزان جامعه می‌توانند با استفاده از شاخص‌ها به‌عنوان ابزاری برای توانمندسازی جامعه، ساکنان جوامع حاشیه‌نشین را بهتر درگیر کنند. پرنوشی، گوپتا (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان تأثیرات توانمندسازی زنان و پیامدهای اقتصادی-اجتماعی برنامه کاهش فقر روستایی آندرا پرادش انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که برنامه‌هایی که بهبود زندگی فقرا را در روستا مدنظر دارند، اغلب بر زنان متمرکز می‌باشند. این مداخلات جامعه محور بوده و با بسیج اجتماعی و فعالیت تأمین مالی خرد آغاز می‌گردند.

بلاتمن، همکاران (۲۰۱۳) پژوهشی با عنوان ایجاد توانمندی اقتصادی و اجتماعی زنان از طریق شرکت ارزیابی تجربی برنامه حمایت از تولید درآمد زنان (WINGS) در اوگاندا انجام دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری روی زنان کلی توسعه جوامع می‌باشد. چراکه توانمندسازی اقتصادی زنان منجر به افزایش مستمر درآمد، توانمندسازی بیشتر، شمول اجتماعی، آموزش کودکان و بهداشت می‌گردد. بررسی پیشینه‌های داخلی و خارجی نشان داد موضوع توانمندسازی زنان محققان را در ابعاد مختلف به پژوهش واداشته است. ازجمله این موضوعات می‌توان به نقش تسهیلگری بر توانمندسازی، عوامل مؤثر اجتماعی بر توانمندسازی زنان؛ سرمایه اجتماعی، حمایت اجتماعی، کارآفرینی و همچنین نقش سازمان‌هایی چون تعاونی‌های اجتماعی بر توانمندسازی اشاره نمود. علاوه براین، بررسی ابعاد مختلف توانمندسازی به‌منظور ساخت الگوها و شاخص‌هایی که امکان سنجش کمی این مفهوم را ممکن می‌سازد نیز در معرض توجه محققین قرار داشته است. در این میان تأثیری که توانمندسازی می‌توانسته بر اجتماع بگذارد نیز از موضوعات قابل توجه بوده است. بااین‌حال، با اینکه دفاتر توسعه محلی و تسهیلگری ازجمله محل‌های قابل توجه برای اجرای رویکردهای مشارکتی بوده، نقش آن در توانمندسازی زنان چندان موردتوجه قرار نگرفته و پژوهشی که به ارزیابی تأثیر این دفاتر بر توانمندسازی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین

در محله شهرک شهید باهنر مشهد پردازد صورت پذیرفته است که خود ویژگی متمایزکننده پژوهش حاضر نسبت به سایر پژوهش‌ها می‌باشد.

چارچوب نظری

مفهوم توانمندسازی زنان جریانی است که در آن، ارتقاء خودباوری و خوداتکایی زنان مد نظر قرار می‌گیرد و گستره‌ای وسیع از مفاهیمی نظیر حق انتخاب، عزت نفس، کنترل داشتن، احساس قدرت و پیامدهای آن‌ها را شامل می‌شود. توانمندسازی به عنوان بخشی از زبان توسعه مطرح می‌گردد که می‌تواند با بهبود عملکرد زنان، بقای آن‌ها را تثبیت کند (Malhatra et al., 2002). اصولاً توانمندسازی فرآیندی است که از سطح فردی (احساس ذهنی و توان عینی برای انجام امور) شروع می‌شود تا سطوح اجتماعی (توان مشارکت در فعالیتهای گروهی و جمعی)، سیاسی (کنترل بر تصمیمات سیاسی)، اقتصادی (توان کنترل تصمیم‌گیری‌های اقتصادی) و نهادی (به چالش کشیدن نهادها و ساختارهای نابرابر موجود) را در بر می‌گیرد (Karimian, 2011). این فرایند ابعاد مختلفی را نیز شامل می‌شود که مهم‌ترین آن‌ها ابعاد روانی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است (Al-Omari et al., 2020). در این میان توانمندسازی اجتماعی، روابط اجتماعی فرد و موقعیت وی در ساختارهای اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد و اشاره به نیروهایی دارد که روابط اجتماعی فرد و موقعیت وی را در ساختارهای اجتماعی تقویت یا تضعیف می‌کند (Pourgivi, 2001).

محققین مؤلفه‌های گوناگونی را برای توانمندسازی اجتماعی در نظر گرفته‌اند از جمله جمع‌گرایی، مشارکت در امور اجتماعی، ارتباط با انجمن‌ها و نهادهای اجتماعی تعریف شده است. طبق شاخص‌های توانمندسازی اجتماعی با شرکت در فعالیتهای اجتماعی در زمینه‌هایی چون: شرکت در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس و ...، شرکت در امور اجتماعی مانند انجمن اولیا و مربیان، انجمن‌های فرهنگی و ...، شرکت در مجالس مذهبی (روضه‌خوانی، سفره و ...) و همکاری با همسایگان و انجام فعالیتهای گروهی در محل مرتبط می‌باشد (Kaldi & Solhshoori, 2012). محمدی و همکاران (۲۰۱۳) توانمندسازی اجتماعی را شامل مؤلفه‌های مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، رضایتمندی اجتماعی، تعاون اجتماعی، تعامل اجتماعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارزشمندی اجتماعی دانسته است.

اسپیترز و میشر، توانمندسازی اجتماعی را شامل حضور اجتماعی، مشارکت در زندگی همگانی، مورد احترام واقع شدن توسط اعضای جامعه و ارتباط برقرار کردن فراتر از جامعه محلی با انجمن‌ها و

جنبش‌های اجتماعی دانسته‌اند (Khodaverdi Loo & Berimani, 2009). سعدی و همکاران (۲۰۱۴) نیز توانمندی اجتماعی را شامل مؤلفه‌های تحرک اجتماعی، ارتباطات اجتماعی اعتماد به نفس دانسته‌اند. با توجه به اینکه مهم‌ترین هدف دفاتر تسهیلگری فرآیند توسعه محلی از مسیر مشارکت اجتماعی، توانمندسازی و افزایش سرمایه اجتماعی و این اهداف با مشارکت سایر بازیگران محلی قابل تحقق است و با اجرای آن کمک می‌کند تا ساکنین محله برای بهسازی محیط پیرامون خود فعالیت کنند و این دفاتر کمک می‌کنند که میزان مشارکت هر فرد به رسمیت شناخته شود، یعنی تفاوت‌ها را به رسمیت می‌شناسد و در عین این واگرایی، تلاش می‌کند که نوعی هم‌گرایی به وجود آید. همگرایی یعنی به رسمیت شناختن گروه؛ وجود این واگرایی و هم‌گرایی کمک می‌کند که تمام افراد، در عین حال که وجودشان به صورت مستقل قابل احترام است، در خدمت یک گروه فعالیت کنند. گروه‌سازی به عنوان یکی از عوامل اصلی افزایش سرمایه اجتماعی تلقی می‌گردد. فرآیند توانمندسازی نیازمند گروه‌های محلی است تا بتواند فرآیند مشارکت و پایداری را به شیوه‌های مختلف در جامعه محلی تضمین نماید. این فرآیند مبتنی بر اعتماد اجتماعی و همکاری اعضاء اجتماع با یکدیگر به شکلی افقی (غیر سلسله مراتبی) است که توسط تسهیلگر ایجاد، هدایت و کنترل می‌گردد، این تحقیق به دنبال آن است که دفاتر در مسیر توانمندسازی زنان در بعد اجتماعی چه نقشی ایفا نموده‌اند، بدین منظور در تحقیق حاضر از چارچوب نظری که در جدول شماره یک مشخص گردیده، استفاده شده است.

جدول (۱): نظریات استفاده شده در تحقیق

نظریه پرداز	سال	نظریه
کبیر	۱۹۹۹	توانمندسازی گسترش توانایی افراد برای اتخاذ تصمیمات کلان و راهبردی در زندگی و زمینه‌هایی است که پیش‌تر این توانایی از آن دریغ شده است. مفهوم توانمندی از سه گانه عاملیت، منابع و دستاوردها بهره می‌گیرد.
سارا لانگه	۱۳۷۲	به منظور توانمندسازی زنان ۵ مرحله باید طی شود که شامل رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل است.
لین بنت	۲۰۰۶	توانمندی را می‌توان به عنوان اعطای حق مشارکت در سود یا منافع و در نظر گرفتن نیازها معرفی نمود (Weber, 2020).
آمارتیا سن	۲۰۱۰	بر اساس این رویکرد توسعه زمانی می‌تواند عادلانه باشد که مهم‌ترین موانع قابلیت زنان را رفع کند و زمینه‌های توانمندی آن‌ها در راستای انتخاب ارزش‌های خود را فراهم سازد. در این رویکرد توسعه به مثابه فرایند تغییر در راستای ارتقای قابلیت‌های اساسی زنان و توانمندسازی آن‌ها برای انتخاب زندگی مطلوب است.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر بر اساس هدف کاربردی و از نوع تحقیقات تحلیلی است. بعد زمانی تحقیق ۱۴۰۱-۱۴۰۲ است. جامعه آماری زنان ساکن در شهرک شهید باهنر مشهد می‌باشند. از میان زنان ساکن در این محله ۱۰۰ نفر از کسانی که از خدمات دفاتر استفاده کرده‌اند و ۱۰۰ نفر از زنانی که از خدمات دفاتر استفاده نکرده‌اند به صورت هدفمند مورد آزمون قرار گرفته است. مطالعات کتابخانه‌ای جهت تدوین مبانی، تعاریف و مفاهیم نظری با استفاده از روش اسنادی از منابع کتابخانه‌ای بررسی و مطالعه شده است که مهم‌ترین و مفیدترین منبع موتورهای جستجو در اینترنت، بانک‌ها و منابع اطلاعاتی و کتابخانه‌های دانشگاه‌های کشور بوده است. از تحقیقات میدانی به منظور جمع‌آوری اطلاعات موردنظر و سنجش متغیرهای تحقیق به روش پیمایشی انجام شده است.

ابزار تحقیق پرسشنامه بوده است. به منظور سنجش روایی ابزار، نمونه‌ای از پرسشنامه در اختیار متخصصین و اساتید قرار گرفته و تغییرات لازم انجام شده و روایی پرسشنامه مورد تأیید خبرگان قرار گرفته است. همچنین از نوع روایی ملاک جهت سنجش پرسشنامه استفاده شده است. به منظور پایایی ابزار از روش «آلفای کرونباخ» استفاده شده است. در ابتدا ۲۰ پرسشنامه جهت پیش‌آزمون در اختیار زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلتی محله باهنر استفاده نموده‌اند، قرار داده شده و سپس پایایی شاخص‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته است که نتایج به شرح ذیل می‌باشد. باتوجه به موضوع پژوهش و با هدف شناسایی نقش دفاتر تسهیلتی بر توانمندسازی اجتماعی در بین جامعه زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد پس از انجام مراحل موردنیاز و دستیابی به اطلاعات و داده‌های موردنیاز، از نرم‌افزار SPSS جهت تحلیل داده‌ها بهره گرفته شده است.

جدول (۲): نتایج آزمون آلفای کرونباخ

۰/۷۱	مسئولیت‌پذیری اجتماعی
۰/۸۵	اعتماد اجتماعی
۰/۸۰	مشارکت اجتماعی
۰/۸۰	انسجام اجتماعی
۰/۷۶	ارزشمندی اجتماعی
۰/۸۵	تعامل اجتماعی
۰/۶۷	رضایتمندی اجتماعی
۰/۹۶	پایایی کل

یافته‌ها

آمار توصیفی:

در این پژوهش نمونه تحقیق شامل دو دسته از زنان ساکن محله شهید باهنر مشهد است. کسانی که از خدمات دفتر تسهیلگری این محله استفاده نموده‌اند و کسانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند. در جدول شماره ۳ به ویژگی‌های پاسخگویان اشاره شده است.

جدول (۳): وضعیت سن پاسخگویان

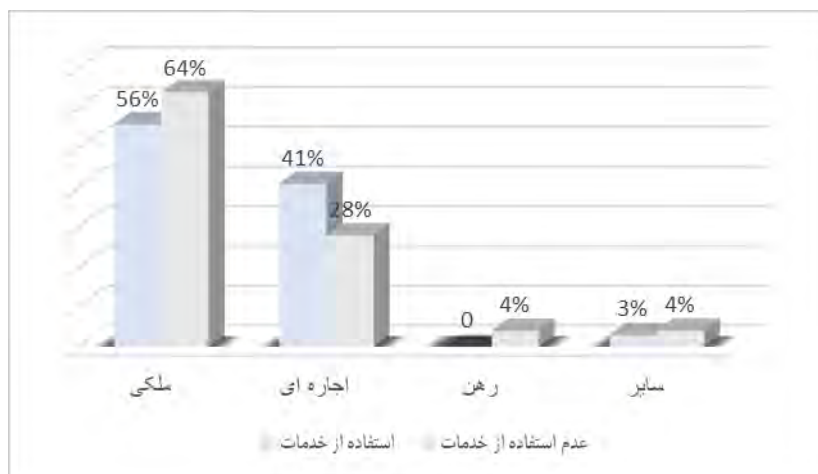
سن	فراوانی		درصد فراوانی	
	استفاده از خدمات	عدم استفاده از خدمات	استفاده از خدمات	عدم استفاده از خدمات
کمتر از ۲۵ سال	۰	۲۴	۰	۰/۲۴
۲۶-۳۵	۲۳	۴۰	۰/۲۳	۰/۴۰
۳۶-۴۵	۶۶	۱۶	۰/۶۶	۰/۱۶
۴۶-۵۵	۱۱	۲۰	۰/۱۱	۰/۲۰
بیش از ۵۵ سال	۰	۰	۰	۰
کل	۱۰۰	۱۰۰	۰/۱۰۰	۰/۱۰۰

همان‌طور که در جدول شماره ۳ قابل مشاهده است، زنانی که از خدمات دفاتر استفاده نموده‌اند، گروه سنی ۳۶ تا ۴۵ سال بیشترین درصد پاسخگویان (۶۶ درصد) را داشته است درحالی که گروهی که از خدمات استفاده نکرده‌اند، گروه سنی ۲۶ تا ۳۵ سال بیشترین درصد پاسخگویان را داشته است.

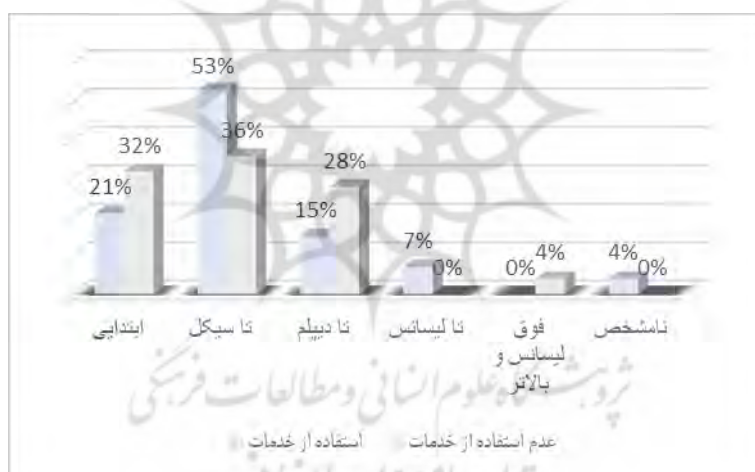
شکل ۱: وضعیت تأهل پاسخگویان

شکل شماره یک نشان می‌دهد، در هر دو گروه پاسخگویان، درصد قابل توجهی متأهل هستند.

شکل ۲: وضعیت مالکیت مسکن پاسخگویان

همان‌طور که در نمودار شماره ۲ دیده می‌شود در هر دو گروه، اکثر پاسخگویان (تقریباً بیش از نیمی از پاسخگویان) مالک می‌باشند.

شکل ۳: وضعیت تحصیلات پاسخگویان

همان‌طور که در نمودار شماره ۳ مشخص شده است در هر دو گروه، سطح تحصیلات تا سیکل بیشترین تعداد پاسخگو را به خود اختصاص داده است و بعد از آن تحصیلات ابتدایی قرار دارد. به‌طور کلی نتایج حاکی از آن است که پاسخگویان از تحصیلات بالایی برخوردار نمی‌باشند.

جدول (۴): وضعیت درآمد

درآمد	درصد فراوانی	
	استفاده از خدمات	عدم استفاده از خدمات
کمتر از یک میلیون	۰٪	۰٪
بین یک تا دو میلیون	۱۰٪	۲۰٪
بین دو تا سه میلیون	۳۵٪	۲۰٪
بین سه تا پنج میلیون	۵۲٪	۴۴٪
بین پنج تا هفت میلیون	۳٪	۱۶٪
بیش از هفت میلیون	۰٪	۰٪
کل	۱۰۰ درصد	۱۰۰ درصد

جدول شماره ۴ نشان می‌دهد در هر دو گروه پاسخگویان، بیشترین گروه درآمدی بین ۳ تا ۵ میلیون تومان است به این معنا که تقریباً نیمی از زنان در هر دو گروه درآمد ماهیانه بین ۳ تا ۵ میلیون تومان دارند.

جدول (۵): آماره‌های توصیفی شاخص توانمندسازی اجتماعی و ابعاد آن

متغیر	میانگین		انحراف معیار	
	استفاده از خدمات	عدم استفاده از خدمات	استفاده از خدمات	عدم استفاده از خدمات
توانمندسازی اجتماعی	۳/۸۳	۳/۳۷	۰/۲۴۱	۰/۴۵۵
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۳/۸۹	۳/۶۹	۰/۳۲۴	۰/۵۴۵
اعتماد اجتماعی	۳/۱۰	۳/۰۱	۰/۲۷۶	۰/۵۴۱
مشارکت اجتماعی	۳/۹۹	۳/۲۰	۰/۶۱۷	۰/۶۷۸
انسجام اجتماعی	۳/۱۹	۳/۰۲	۰/۷۳۶	۰/۸۵۹
ارزشمندی اجتماعی	۴/۰۵	۳/۷۴	۰/۵۵۷	۰/۶۲۲
تعامل اجتماعی	۳/۰۳	۳/۰۱	۰/۵۵۸	۰/۷۱۹
رضایتمندی اجتماعی	۳/۰۱	۲/۹۹	۰/۴۶۱	۰/۸۶

بررسی مقادیر مربوط به شاخص توانمندسازی اجتماعی و ابعاد آن حاکی از این است که در تمامی شاخص‌های موجود، زنانی که از خدمات استفاده کرده‌اند، نسبت به گروه دیگر در وضعیت بهتری قرار دارند. بیشترین مربوط به ارزشمندی اجتماعی و کمترین مربوط به رضایتمندی اجتماعی بوده است.

آمار استنباطی:

نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف ۱ صورت پذیرفته است. نتایج آزمون در جدول شماره ۶ مشخص است.

جدول (۶): آزمون کولموگروف اسمیرنوف

گروه	متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	Z کولموگروف اسمیرنوف	p
استفاده از خدمات دفاتر	توانمندسازی اجتماعی	۳/۸۳	۰/۲۴۱	۰/۸۷۷	۰/۴۲۵
	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۳/۸۹	۳/۳۲۴	۱/۲۳۳	۰/۰۹۶
	اعتماد اجتماعی	۳/۱۰	۰/۲۷۶	۱/۱۲۷	۰/۱۵۸
	مشارکت اجتماعی	۳/۹۹	۰/۶۱۷	۱/۲۱۳	۰/۱۰۵
	انسجام اجتماعی	۳/۱۹	۰/۷۳۶	۱/۳۰۴	۰/۰۶۷
	ارزشمندی	۴/۰۵	۰/۵۵۷	۱/۲۴۳	۰/۰۹۱
	تعامل اجتماعی	۳/۰۳	۰/۵۵۸	۱/۳۰۲	۰/۰۶۷
عدم استفاده از خدمات دفاتر	رضایتمندی اجتماعی	۳/۰۱	۰/۴۶۱	۱/۰۴۷	۰/۲۲۳
	توانمندسازی اجتماعی	۳/۳۷	۰/۴۵۵	۱/۱۷۳	۰/۱۲۸
	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۳/۶۹	۰/۵۴۵	۱/۲۵۶	۰/۰۸۵
	اعتماد اجتماعی	۳/۰۱	۰/۵۴۱	۱/۱۴۸	۰/۱۴۳
	مشارکت اجتماعی	۳/۲۰	۰/۶۷۸	۱/۰۸۶	۰/۱۸۹
	انسجام اجتماعی	۳/۰۲	۰/۸۵۹	۱/۲۹۲	۰/۰۷۱
	ارزشمندی اجتماعی	۳/۷۴	۰/۶۲۲	۱/۹۹۰	۰/۲۸۰
	تعامل اجتماعی	۳/۰۱	۰/۷۱۹	۱/۱۹۳	۰/۱۱۶

رضایتمندی اجتماعی	۲/۹۹	۰/۸۶۰	۱/۰۸۴	۰/۱۹۰
-------------------	------	-------	-------	-------

نتایج آزمون نشان می‌دهد به دلیل سطح معناداری بالای ۰/۰۵ شاخص توانمندسازی اجتماعی و کلیه ابعاد آن شامل مسئولیت‌پذیری اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، ارزشمندی اجتماعی، تعامل اجتماعی و رضایتمندی اجتماعی، از توزیع نرمال برخوردار است، بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

آزمون‌های آماری بر اساس ویژگی‌های متغیرها به دو دسته پارامتریک و ناپارامتریک تقسیم می‌شود. بدین منظور قبل از انتخاب آزمون آماری مناسب در گام اول، تست کولموگروف - اسمیرنوف انجام شده است که نتایج در جدول بالا (شماره ۶) مشخص گردیده است. در گام بعدی جهت انتخاب آزمون آماری مناسب، لازم است محقق به چند سؤال کلیدی پاسخ دهد تا بهترین نوع آزمون در تحقیق مورد استفاده قرار گیرد. سؤالاتی از قبیل فرضیه تحقیق چیست؟ سؤال تحقیق از محقق چه می‌خواهد؟ تعداد متغیرهای تحقیق؟ نوع تحقیق؟ نوع متغیرها؟ و آیا توزیع متغیرهای تحقیق نرمال است یا خیر؟. در نهایت محقق با توجه به پاسخ‌های دریافتی بهترین و مرتبط‌ترین آزمون را برمی‌گزیند. در این تحقیق با تمرکز در تمام مراحل گفته شده و با توجه به اینکه هدف پژوهش نقش و تأثیر دفاتر تسهیلگری بر توانمندسازی زنان و مؤلفه‌های آن بوده و مقایسه‌ی دو گروه از جامعه زنان (گروهی که در دفاتر عضو بوده و گروهی که عضو نبوده‌اند) مطرح بوده است. مناسب‌ترین روش علی-مقایسه‌ای و بهترین آزمون، T مستقل انتخاب شده است. در این نوع آزمون، هدف مقایسه گروه‌های دوتایی با یکدیگر است. در ادامه نتایج آزمون‌ها به تفصیل شرح داده شده است.

بررسی فرضیه‌های تحقیق

فرضیه ۱: بین توانمندسازی اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار نیست و نتایج مربوط به ستون دوم جدول آماری ارائه شده است. نتایج آزمون T به شرح ذیل در جدول شماره ۷ مشخص شده است.

جدول (۷): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
توانمندسازی	عضو ۱۰۰	۳/۸۳۹	۰/۲۴۱	۱۵۰/۵۸	۹/۱۱۴	۰/۰۰۰	پذیرش
اجتماعی	غیر عضو ۱۰۰	۳/۳۷۰	۰/۴۵۵				فرضیه

مطابق با نتایج آزمون T مستقل در جدول شماره ۷ و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۰ مشخص می‌شود فرضیه فوق مورد قبول است، به این معنا که بین توانمندسازی اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر توانمندسازی اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر توانمندسازی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگروف و اسمیرنوف در مورد بعد مسئولیت‌پذیری اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می‌باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار نیست و نتایج مربوط به ستون دوم جدول ارائه شده است.

جدول (۸): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
مسئولیت‌پذیری	عضو ۱۰۰	۳/۸۹۸	۰/۳۲۴	۱۶۱/۳۸۶	۳/۲۷۸	۰/۰۰۱	پذیرش
اجتماعی	غیر عضو ۱۰۰	۳/۶۹۰	۰/۵۴۵				فرضیه

مطابق با نتایج جدول شماره ۸ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۱ مشخص می‌شود فرضیه فوق مورد قبول است. به این معنا که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین اعتماد اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد.

با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگروف و اسمیرنوف در مورد بعد اعتماد اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می‌باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار نیست و نتایج مربوط به ستون دوم جدول ارائه شده است.

جدول (۹): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
اعتماد	۱۰۰ عضو	۳/۱۰	۰/۲۷۶	۱۴۷/۴۸	۱۱/۰۲۶	۰/۰۰۵	پذیرش
اجتماعی	۱۰۰ غیر عضو	۳/۰۱	۰/۵۴۱				فرضیه

مطابق با نتایج جدول شماره ۹ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۰ مشخص می‌شود فرضیه فوق مورد قبول است. به این معنا که بین اعتماد اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر اعتماد اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر اعتماد اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین مشارکت اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگروف و اسمیرنوف در مورد بعد مشارکت اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می‌باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز بیش از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار است.

جدول (۱۰): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
مشارکت	۱۰۰ عضو	۳/۹۹۸	۰/۶۱۷	۱۹۸	۸/۶۱۰	۰/۰۰۰	پذیرش
اجتماعی	۱۰۰ غیر عضو	۳/۲۰۸	۰/۶۷۸				فرضیه

مطابق با نتایج جدول شماره ۱۰ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۰ مشخص می‌شود فرضیه فوق مورد قبول است. به این معنا که بین مشارکت اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر مشارکت اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر مشارکت اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین انسجام اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگروف و اسمیرنوف در مورد بعد انسجام اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می‌باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز بیش از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار است.

جدول (۱۱): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
انسجام	۱۰۰ عضو	۳/۱۹۶	۰/۷۳۶	۱۹۸	۷/۷۰۶	۰/۰۰۵	پذیرش
اجتماعی	۱۰۰ غیر عضو	۳/۰۲۴	۰/۸۵۹				فرضیه

مطابق با نتایج جدول شماره ۱۱ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۰ مشخص می شود فرضیه فوق مورد قبول واقع می شود. به این معنا که بین انسجام اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده اند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر انسجام اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می دهد می توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر انسجام اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین ارزشمندی اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده اند تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگروف و اسمیرنوف در مورد بعد ارزشمندی اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز بیش از ۰/۰۵ می باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار است.

جدول (۱۲): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
ارزشمندی	۱۰۰ عضو	۴/۰۵۲	۰/۵۵۷	۱۹۸	۳/۶۸۱	۰/۰۰۰	پذیرش
اجتماعی	۱۰۰ غیر عضو	۳/۷۴۵	۰/۶۲۲				فرضیه

مطابق با نتایج جدول شماره ۱۲ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۰ مشخص می شود فرضیه فوق مورد قبول است. به این معنا که بین احساس ارزشمندی اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده اند تفاوت معناداری وجود

دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر احساس ارزشمندی اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر ارزشمندی اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین تعامل اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد.

با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگرووف و اسمیرنوف در مورد بعد تعامل اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می‌باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار نیست و ستون دوم آزمون گزارش شده است.

جدول (۱۳): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
تعامل	۱۰۰ عضو	۳/۰۳۰	۰/۵۵۸	۱۸۶/۵	۲/۹۳۵	۰/۰۰۴	پذیرش
اجتماعی	۱۰۰ غیر عضو	۳/۰۱۲	۰/۷۱۹				فرضیه

مطابق با نتایج جدول شماره ۱۳ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۰۴ مشخص می‌شود فرضیه فوق مورد قبول است. به این معنا که بین تعامل اجتماعی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر تعامل اجتماعی زنان تأثیر دارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در هر دو گروه مثبت به دست آمده و میانگین گروه عضو بیشتر از میانگین گروه غیر عضو را نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر تعامل اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر بوده است.

فرضیه ۲: بین رضایتمندی اجتماعی در بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد.

با توجه به اینکه نتایج آزمون کولموگرووف و اسمیرنوف در مورد بعد رضایتمندی اجتماعی حاکی از این است که فرض نرمال بودن داده در این مقیاس برقرار می‌باشد، لذا از آزمون T مستقل، برای بررسی

داده استفاده شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون لوین نیز کمتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض برابری واریانس دو گروه نیز برقرار نیست و ستون دوم آزمون گزارش شده است.

جدول (۱۴): آزمون T

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار T	سطح معناداری	نتیجه آزمون
رضایتمندی	۱۰۰	۳/۰۱	-۰/۴۶۱	۱۵۱/۶	۴/۷۶۷	۰/۰۷۹	رد فرضیه
اجتماعی	۱۰۰	۲/۹۹۸	۰/۸۶۰				
غیر عضو							

مطابق با نتایج جدول شماره ۱۴ و نتایج آزمون T مستقل و با توجه به مقدار آزمون t محاسبه شده و سطح معناداری ۰/۰۷۹ مشخص می شود فرضیه فوق مورد قبول است. به این معنا که بین رضایتمندی زنانی که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و استفاده نکرده اند تفاوت معناداری وجود ندارد و استفاده از خدمات دفاتر تسهیلگری بر رضایتمندی اجتماعی زنان تأثیر ندارد. به عبارتی دیگر، با توجه به اینکه انحراف معیار در یک گروه منفی و در گروه دیگر مثبت به دست آمده است، می توان نتیجه گرفت خدمات دفاتر تسهیلگری بر رضایتمندی اجتماعی زنان گروه عضو در دفاتر مؤثر نبوده است.

فرضیه ۳: بین توانمندسازی اجتماعی و درآمد رابطه معنادار وجود دارد.

در این بخش تحقیق به منظور آزمون رابطه بین درآمد و توانمندسازی اجتماعی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. ضریب همبستگی بین ۱ و -۱ تعریف می شود. ضریب همبستگی بین صفر تا یک به معنی داشتن همبستگی مثبت است و هر چه این ضریب به یک نزدیک تر باشد همبستگی قوی تر است (نایی، آمار پیشرفته کاربردی، ۱۳۹۹). همچنین، اگر P-Value کمتر از ۰/۰۵ باشد نشان دهنده معنی دار بودن رابطه بین دو متغیر است (همان).

جدول (۱۵): آزمون همبستگی بین توانمندسازی اجتماعی و درآمد

متغیر	تعداد	R	سطح معناداری	نتیجه آزمون
درآمد	۱۰۰	۰/۱۲۹	۰/۱۹۹	رد فرضیه

نتایج آزمون همبستگی بین درآمد و توانمندسازی اجتماعی با توجه به سطح معناداری ۰/۱۹۹ حاکی از این است که بین درآمد و توانمندسازی اجتماعی رابطه معنادار وجود ندارد. فرضیه ۳: بین توانمندسازی و تحصیلات اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد. در این بخش تحقیق به منظور آزمون رابطه بین تحصیلات و توانمندسازی اجتماعی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است.

جدول (۱۶): آزمون همبستگی بین توانمندسازی اجتماعی و تحصیلات				
متغیر	تعداد	R	سطح معناداری	نتیجه آزمون
تحصیلات	۱۰۰	۰/۱۲۶	۰/۲۲۰	رد فرضیه

نتایج آزمون همبستگی بین تحصیلات و توانمندسازی اجتماعی با توجه به سطح معناداری ۰/۲۲۰ حاکی از این است که بین تحصیلات و توانمندسازی اجتماعی رابطه معنادار وجود ندارد. فرضیه ۳: بین توانمندسازی اجتماعی و تأهل رابطه معنادار وجود دارد. در این بخش تحقیق به منظور آزمون رابطه بین تأهل و توانمندسازی اجتماعی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است.

جدول (۱۷): آزمون همبستگی بین توانمندسازی اجتماعی و تأهل				
متغیر	تعداد	R	سطح معناداری	نتیجه آزمون
تأهل	۱۰۰	۰/۰۷	۰/۴۹۱	رد فرضیه

نتایج آزمون همبستگی بین تأهل و توانمندسازی اجتماعی با توجه به سطح معناداری ۰/۴۹۱ حاکی از این است که بین تأهل و توانمندسازی اجتماعی رابطه معنادار وجود ندارد.

بحث و نتیجه

پدیده حاشیه‌نشینی به دلیل ابعاد و تبعات اجتماعی و کالبدی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی آن همواره به عنوان یک مسئله مدیریت شهری و آسیب اجتماعی مورد توجه دولت‌ها بوده است که می‌توان آن را در طیفی از نفی و طرد موضوع تا بهسازی و توانمندسازی صورت‌بندی کرد. در حال حاضر توانمندسازی اجتماعات حاشیه‌نشین از جمله اقدامات مهم در سامان‌دهی مناطق حاشیه‌نشین در کشور

صورت گرفته است. ایجاد دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی توسط سازمان امور اجتماعی در ذیل وزارت کشور بوده است. این طرح با رویکرد تقویت مشارکت و حس تعلق جامعه محلی به عنوان مهم ترین دستور کار وزارت کشور در موضوع حاشیه نشینی طی سال های اخیر تعریف و دنبال شده است. در این راستا و با عنایت به احکام مواد ۵۹ و ۸۰ قانون برنامه ششم توسعه در حوزه آسیب های اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است (Islamic Parliament Research Center, 2022).

به عبارتی دیگر گویاتر، دفاتر تسهیلگری کمک می کنند به وضعیت زنانی که به واسطه موانع مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی توان این را ندارند که خودشان را از مشکلاتی که در جامعه گریبانشان را گرفته است رهایی یابند. توانمندسازی اجتماعی نیز یکی از اهداف ایجاد و فعالیت دفاتر تسهیلگری در محلات حاشیه نشین و کم برخوردار بوده است. تحقیق حاضر با تأکید بر مفهوم توانمندسازی اجتماعی و ابعاد آن، تلاش نموده است به بررسی این موضوع بپردازد که دفاتر تسهیلگری به عنوان مرجعی برای حصول به هدف توانمندسازی اجتماعی تا چه میزان بر توانمندسازی اجتماعی زنان ساکن محلات حاشیه نشین مشهد (شهرک شهید باهنر) مؤثر بوده است. این پژوهش که از نوع تحقیقات تحلیلی بوده با استفاده از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه به بررسی موضوع مذکور و با در نظر گرفتن دو گروه زنان ساکن محله شامل افرادی که از خدمات دفاتر استفاده نموده و کسانی که استفاده نکرده اند، صورت پذیرفته است. در این پژوهش علاوه بر توانمندسازی اجتماعی به عنوان شاخص کلی، به ابعاد این شاخص از جمله مسئولیت پذیری اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، ارزشمندی اجتماعی؛ تعامل اجتماعی و رضایتمندی اجتماعی نیز پرداخته شده است.

نتایج تحقیق نشان می دهد زنان ساکن محله شهرک شهید باهنر که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده کرده اند، به لحاظ سنی، بیشترین حضور مربوط به زنان ۳۶ تا ۴۵ ساله (۶۶ درصد) بوده است و درصد قابل توجهی (۹۰ درصد) از این زنان را متأهلین تشکیل می دهند. سطح تحصیلی بیش از نیمی از آن ها (۷۴ درصد) تحصیلات ابتدایی و سیکل بوده و ۹۰ درصد آن ها سرپرست خانوار می باشند، همچنین ۹۷ درصد آن ها درآمدی بین ۱ تا ۵ میلیون تومان دارند.

بررسی فرضیه اول تحقیق نشان داد میزان توانمندسازی اجتماعی در دو گروه زنان استفاده کننده از خدمات دفاتر تسهیلگری و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده اند، اختلاف معنادار داشته و این به معنای اثرگذاری این دفاتر بر توانمندسازی اجتماعی زنان ساکن شهرک باهنر می باشد که از خدمات استفاده نموده اند. نتایج این بخش از تحقیق با نتایج بهزادی و جلیلی (۲۰۲۱)، ابوالفتح زاده و همکاران (۲۰۱۶)

مطابقت دارد. همانطور که اشاره شد، هدف اصلی ایجاد دفاتر تسهیلگری تحقق نوسازی مستمر و دائمی و بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی محلات حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار است که با اقداماتی از جمله افزایش سطح اعتماد و باور جامعه محلی نسبت به خود در رفع مشکلات محلی، سازمان یافتن جامعه محلی در جهت پرداختن به مشکلات و مسائل مبتلا به خود، افزایش دانش و مهارت و قابلیت نهاد توسعه محلی درباره تحلیل و بسیج جامعه محلی، افزایش دانش و مهارت و قابلیت نهاد توسعه محلی درباره نیازسنجی و اولویت‌بندی، افزایش دانش و مهارت و قابلیت نهاد توسعه محلی درباره تعریف، اجرا و ارزیابی اقدامات و طرح‌های مداخله‌ای (Abolfathzadeh, 2016) قابل تحقق می‌باشد که هر یک از این اقدامات ارتباط مستقیمی با توانمندسازی افراد در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دارد و می‌تواند در این فرایند مؤثر باشد. در ارتباط با سایر فرضیه‌های تحقیق، نتایج بدین شرح داشته است:

بررسی بعد مسئولیت‌پذیری اجتماعی حاکی از آن است که میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری دارد و این به معنای تأثیر دفاتر تسهیلگری بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی زنان ساکن این محله است. با توجه به اینکه رویکرد اصلی دفاتر تسهیلگری جذب مشارکت افراد در حل مسائل مربوط به خود افراد است و زمانی که افراد خود را در حل مسائل مرتبط با خود بیشتر درگیر می‌بینند، به مسائل و پیامدهای آن بیشتر توجه نموده و برای حل آن تلاش بیشتری می‌نمایند.

بررسی بعد اعتماد اجتماعی حاکی از این است که میزان اعتماد اجتماعی بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوتی معنادار ولی ضعیف دیده شد. این به معنای تأثیر ضعیف دفاتر تسهیلگری بر اعتماد اجتماعی زنان ساکن این محله است. این نتیجه با نتایج تحقیق چرمچیان لنگرودی (۲۰۱۶) هم‌خوانی دارد. اعتماد اجتماعی، نتیجه تعاملات اجتماعی موجود در گروه‌های اجتماعی می‌باشد و مشارکت در فعالیت‌های گروهی می‌تواند مهم‌ترین زمینه‌ساز اعتماد اجتماعی باشد. دفاتر تسهیلگری از طریق جذب افراد در فعالیت‌های گروهی و مشارکتی می‌تواند زمینه افزایش اعتماد اجتماعی در گروه‌های محلی باشد. ولی به دلیل اینکه ساکنین مناطق حاشیه‌نشین اعتماد کافی به مراکز و نهادهای رسمی نداشته و این دفاتر از طرف شهرداری‌ها فعالیت دارند، اعتماد اجتماعی ضعیف است.

بررسی بعد مشارکت اجتماعی حاکی از این است که میزان مشارکت اجتماعی بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده

نکرده‌اند تفاوت معناداری دارد و این به معنای تأثیر دفاتر تسهیلگری بر مشارکت اجتماعی زنان ساکن این محله است. این نتیجه با نتایج تحقیق ابوالفتح‌زاده و همکاران (۲۰۱۶)، بهزادی و جلیلی (۲۰۲۱) و ساندوف آل رونگروود (۲۰۱۵) مطابقت دارد. با توجه به اینکه دفاتر تسهیلگری به دنبال رفع نیازها و حل مشکلات فراروی جامعه موردنظر توسط جامعه محلی و با مدیریت و مشارکت خود آن‌هاست، افزایش مشارکت افراد در محلات، مهم‌ترین هدف قابل تحقق توسط این دفاتر می‌باشد که از رهگذر آن بسیاری از اهداف توانمندسازی به‌ویژه افزایش سرمایه اجتماعی افراد نیز حاصل می‌شود.

بررسی بعد انسجام اجتماعی حاکی از این است که میزان انسجام اجتماعی بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوتی معنادار هرچند ضعیف وجود دارد و این به معنای تأثیر ضعیف دفاتر تسهیلگری بر انسجام اجتماعی زنان ساکن این محله است که این نتیجه با تحقیق ابوالفتح‌زاده و همکاران (۲۰۱۶) هم‌خوانی دارد. افزایش انسجام اجتماعی به‌واسطه گسترش مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و روابط اجتماعی قابل تحقق می‌باشد که منجر به ایجاد روابط پررنگ‌تر و منسجم‌تر میان افراد می‌شود. در محلات حاشیه‌نشین نوعی انسجام گروهی وجود دارد، به عبارتی نوعی احساس تعلق قومی که این خود باعث می‌شود به خارج از گروه خود اعتماد نداشته و درنهایت انسجام اجتماعی را ضعیف می‌کند.

بررسی بعد ارزشمندی اجتماعی حاکی از این است که میزان ارزشمندی اجتماعی بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری دارد و این به معنای تأثیر دفاتر تسهیلگری بر ارزشمندی اجتماعی زنان ساکن این محله است که با تحقیق بهزادی و جلیلی (۲۰۲۱) مطابقت دارد. بیشترین تأثیر در بررسی مؤلفه‌های توانمندسازی اجتماعی زنان مربوط به بعد ارزشمندی اجتماعی آنان بوده است.

بررسی بعد رضایتمندی اجتماعی حاکی از این است که میزان رضایتمندی اجتماعی بین زنان ساکن شهرک شهید باهنر مشهد که از خدمات دفاتر تسهیلگری استفاده نموده و زنانی که از این خدمات استفاده نکرده‌اند تفاوت معناداری ندارد و این به معنای عدم تأثیر دفاتر تسهیلگری بر رضایتمندی اجتماعی زنان ساکن این محله است که نتیجه این بخش می‌تواند به‌عنوان یکی از زوایای پنهان کاستی‌های دفاتر توسعه محلی موردتوجه قرار گرفته شود. در بررسی متغیر تحصیلات، به دلیل اینکه اکثر افراد شرکت‌کننده حدود ۹۰ درصد تحصیلات زیر دیپلم داشته‌اند تأثیری دیده نشده است.

در نهایت از ۷ مؤلفه بررسی شده توانمندسازی اجتماعی زنان در استفاده از دفاتر تسهیلگری بیشترین تأثیر مربوط به بعد ارزشمندی اجتماعی بوده و پس از آن به ترتیب مشارکت، تعامل و مسئولیت اجتماعی تأثیر داشته‌اند. مؤلفه‌های انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی تأثیر بسیار ضعیفی را نشان داده است و در بعد رضایتمندی اجتماعی تأثیری دیده نشده است. به‌طور کلی با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت: در بحث توانمندسازی اجتماعی زنان محلات حاشیه‌نشین توسط دفاتر تسهیلگری چندان موفق نبوده‌اند.

دفاتر تسهیلگری علیرغم فعالیت‌های مختلفی که در راستای امر تسهیل محلات حاشیه‌نشین شهر مشهد انجام داده‌اند، به دلایل گوناگونی همچون بازدارنده‌ها و موانع موجود در بین اجتماعات هدف، مشکلات سازمانی، ارتباطات بین نهادی و... دچار مشکلات و موانعی هستند که گاه، تحقق اهدافشان را با چالش مواجه ساخته است. مناطق حاشیه‌ای که قسمت عمده‌ای از بافت شهری را تشکیل می‌دهند، از یک‌طرف، آن‌ها با طیف وسیعی از مشکلات مواجه‌اند و تهدیدی جدی برای شهر محسوب می‌شوند و از طرف دیگر، بخشی از بدن شهر هستند. استفاده از تمام پتانسیل‌های موجود در شهر و بهینه‌سازی وضعیت موجود به‌منظور افزایش بهره‌وری یکی از دلایل منطقی احیای بافت‌های فرسوده شهری است. کماکان، با توجه به نوپا بودن دفاتر تسهیلگری، نتایج تحقیق حاضر حاکی از تأثیر ضعیف نقش دفاتر تسهیلگری در توانمندسازی اجتماعی زنان دارد. محله شهرک شهید باهنر از جمله محلات حاشیه‌نشینی است که به دلیل تنوع فرهنگی و قومی و فرهنگ سنتی حاکم بر آن زنان تحت فشارهای هنجاری رایج بیش از سایرین به حاشیه رانده شده‌اند که عملکرد این دفاتر هر چند ضعیف ولی توانسته با افزایش مشارکت اجتماعی زنان این محله از طریق برگزاری دوره‌های مهارت‌آموزی و دوره‌های آموزش مبتنی بر توانمندی فردی، فراهم نمودن زمینه اشتغال‌زایی و برطرف نمودن مشکلات و معضلات زنان زمینه گسترش روابط اجتماعی و به دنبال آن ایجاد اعتماد و در معنایی گسترده‌تر، افزایش سرمایه اجتماعی آنان را فراهم نماید. از طرفی عضویت در گروه‌های اجتماعی با ایجاد دلبستگی بین آنان و مورد احترام واقع شدن توسط دیگران، زمینه ایجاد احساس ارزشمندی را در آنان ایجاد نموده است. روشن گردید تا کنون دفاتر تسهیلگری در محله حاشیه‌نشین شهرک شهید باهنر مشهد، آن گونه که در دستور کار دفاتر در برنامه چهارم توسعه آمده است، موفق نبوده‌اند.

پیشنهاها

- نتایج تحقیق نشان داد رضایت‌مندی اجتماعی در استفاده از دفاتر توسعه محلی (تسهیلگری) دیده نشده است. لذا بررسی علت مربوطه در جهت رشد سطح کیفیت زندگی محلات حاشیه‌نشین پیشنهاد می‌گردد.
- پیشنهاد می‌گردد جهت عملکرد بهتر نقش دفاتر به منظور ارتقاء سطح کیفی مناطق حاشیه‌نشین و همچنین توانمندسازی زنان تحقیقات بیشتری صورت بگیرد.

References

- Abolfathzadeh, Z.; Yusefi, A., & Amini, A. (2016). Assessing factors affecting the empowerment of rural women in Isfahan County. *Women's Research Journal*, 7(1), 1-27. (in Persian)
- Afshani, A., & Hekmatnia, H. (2010). Marginalized communities and the commitment of social crimes: a case study of Yazd city. *Journal of Human Geography Research*, 72, 157-166. (in Persian)
- AfsharKohan, J.; Balali, E., & Vaezzadeh, S. (2019). Marginalized women and the socialization of violence in families. *Journal of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad*, 16, 135-158. (in Persian)
- Aladalah, M.; Cheung, Y., & Lee, V. (2015). Enabling citizen participation in Gov 2.0: An empowerment perspective. *Electronic Journal of e-Government*, 13(2), 77-93.
- Al-Omari, Z.; Alomari, K., & Aljawarneh, N. (2020). The role of empowerment in improving internal process, customer satisfaction, learning and growth. *Management Science Letters*, 10, 841-848.
- Amini, A., & Ahmadi Shapourabadi, M. (2005). *Evaluation of rural women's awareness of their rights in Isfahan County: Factors affecting their participation in decision-making*. Master's thesis, Faculty of Agriculture, Isfahan University of Technology. (in Persian)

AstinFeshan, S.; Alibeigi, A.; Karamidehkordi, A., & Gholami, M. (2017). Investigating the impact of social awareness on the empowerment of rural women (Zanjanrud district, Zanjan County). *Scientific-Research Journal of Women and Society*, 8(4), 103-123. (in Persian)

Behzadi, S., & Jalili Sadrabad, S. (2021). The role of facilitation and local development offices in empowering target development areas (Case study: Naserkhosro neighborhood, Isfahan). *Journal of Geography and Urban Space Development*, 10(1), Spring 2023, Issue 20. (in Persian)

Blattman, C.; Green, E. P.; Annan, J., & Jamison, J. C. (2013). Building women's economic and social empowerment through enterprise: An experimental assessment of the Women's Income Generating Support (WINGS) program in Uganda. *Development and Change*, 30, 435-464.

Cavalieri, I., & Almeida, H. (2018). Power, empowerment and social participation: The building of a conceptual model. *European Journal of Social Science Education and Research*, 5(1).

Charmchian Langroodi, M. (2016). The role of social capital in empowering female citrus growers in Sari County. *Scientific-Research Journal of Women and Society*, 7(1), 1-28. (in Persian)

Cornwall, A. (2016). Women's empowerment: What works? *Journal of International Development*, 28(3), 342-359.

Gram, L.; Morrison, J., & Skordis-Worrall, J. (2019). Organising concepts of 'women's empowerment' for measurement: A typology. *Social Indicators Research*, 143, 1349-1376.

Haji Ali Akbari, K. (2011). Review of two years of facilitation experience by Tehran municipality's urban renewal organization in local facilitation offices. *Urban Renewal Online Journal*, 2(13), 1-14. (in Persian)

Ikhar, M.; Banerjee, S.; Bandhopadhyaya, K.; Tiwar, & Deshmukh, P. (2022). Are women with more of 'social capital' more empowered? A cross-

sectional analysis from rural Wardha, Central India. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 11(2), 472-479.

International Company, Naghsh Click. (2019). *National program for establishing and operating facilitation and local development offices*. (in Persian)

Islamic Parliament Research Center. (2022). *Performance evaluation of facilitation and local development offices of the Ministry of Interior in organizing marginalized neighborhoods*. Code: 210. (in Persian)

Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and Change*, 30, 435-464.

Kaldi, A., & Solhshoori, P. (2012). The impact of social support on women's empowerment. *Journal of Social Development Studies in Iran*, 4(4), 7-22. (in Persian)

Karimian, M. (2011). *An examination of marginalized women's awareness of women's rights (Case study: PanjTan region, Mashhad)*. Master's thesis, Faculty of Social Sciences. (in Persian)

Keshavarzi, F., & Shamshiri, B. (2020). A practical model for women's empowerment in Iranian society: Mixed method research. *Journal of Women in Development and Politics*, 18(3). (in Persian)

Khodaverdi Loo, S., & Berimani, F. (2009). Empowerment indicators for female-headed households. Proceedings of the Second Women Empowerment Conference. *Tehran: Women's Affairs Directorate, Tehran Municipality*. (in Persian)

Longwe, L. (1993). *Criteria for women's empowerment: The role of women in development*. Tehran: Roshangaran. (in Persian)

Malhatra, S.; Schuler, S. R., & Boender, C. (2002). Measuring women's empowerment as a variable in international development. *World bank*.

Mirnezami, M. S. (2018). *The right to health of marginalized women from the perspective of international law and Iran*. *Master's thesis*, Mofid University. (in Persian)

Mirveisi Nik, S. (2015). Human development and gender justice in Amartya Sen's capability approach. *Interdisciplinary Studies in Humanities Quarterly*, 7(13), Autumn 2015, 47-72. (in Persian)

Mohammadi, K.; Razavian, M., & Zarraafi, M. (2013). The role of facilitation offices in accelerating participatory urban development in dilapidated areas (Case study: District 9, Tehran municipality). *Regional Planning Quarterly*, 3(11), 43-54. (in Persian)

Moqaddas Farimani, S.; MirTorabi, M., & Qaem Maqami, S. (2020). Socio-economic empowerment of rural women and its determinants (Case study: Microcredit funds members, Zanjan province). *Journal of Rural Development Strategies*, 3, 347-363. (in Persian)

Naebi, H. (2020). *Advanced applied statistics*. Tehran: University of Tehran Press. (in Persian)

Parsiani, S.; Sharifzadeh, M.; Sharif, M.; Mahboubi, A., & Sharifi, M. (2021). The role of facilitators in promoting rural women's entrepreneurship: Implications for facilitation education. *Agricultural Education Management Research*, 57-58, 53-28. (in Persian)

Pourahmad, A.; Ziari, K., & Hamidi, A. (2015). Evaluating the functionality of facilitation offices in urban dilapidated areas (Case study: District 4, Region 11, Tehran). *Journal of Geographical Lands*, 12(47), 49-63. (in Persian)

Pourgiv, F. (2001). Empowerment of women in Iran with a focus on media and school textbooks. *Proceedings of the First Women's Empowerment Conference*. Tehran: *The Presidential Office, Center for Youth Participation*. (in Persian)

Prennushi, G., & Gupta, A. B. (2014). Women's empowerment and socio-economic outcomes: Impacts of the Andhra Pradesh rural poverty reduction program. *World Bank Policy Research Working Paper Series*.

Saadi, H.; Jalilian, S., & Yaghubi Farani, A. (2014). The impact of home-based businesses on the social empowerment of rural women. *Scientific-Research Journal of Women and Society*, 3. (in Persian)

Sadr Nabavi, F., & Daneshvar, H. (n.d.). Qualitative research in financial markets. *Qualitative Research in Financial Markets*. 1 (16), 4.

Sarani, F., & Janaabadi, H. (2019). The effectiveness of self-efficacy training on help-seeking and academic engagement of students. *Journal of Educational Psychology Studies*, 36. (in Persian)

Shamaei, A. (2015). Strategies for neighborhood development with a participatory approach through facilitation offices (Case study: Dilapidated Republic neighborhood in Tehran). *Journal of Local Development*, 7(1), 103-128. (in Persian)

Weber, D. (2020). Women's social empowerment and gender differences in adults' cognitive competences. *Innovation in Aging*, 4, 697-698.

